

İLK DÖVLƏT MUZEYİMİZİN QURUCULARI

Sabina İmanova
ADMU-nun magistrı
E-mail: curly_girl98@mail.ru

Heç bir elm tarix qədr öz qaplarını oxucu kütləsinin üzünə geniş açmır.
İohann Heyzinq

Müasir dövrdə ölkəmizdə fəaliyyət göstərən muzeylər içərisində Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin özünəməxsus yeri vardır. 1920-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan sonra ölkəmizdə elitar təbəqəyə aid olan bütün mütlək dövlətin nəzarətinə verildi. O cümlədən, məşhur neft milyonçusu, xeyriyyəçi Hacı Zeynalabın Tağıyevin mülkiyə də mürasidə olduğu. "1920-ci ilin iyun ayında "Dogma diyarı tədris muzeyi" adı ilə Azərbaycan SSR Xalq Maarif Komissarlığının məktəbdənkənar işlər şöbində təzəcə təşkil olunmuş "Muzekskurs" yarımbəsinin nəzdində yaradılmışdır. Əsas bazasını Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamentinin idarə etdiyi münasibətilə 1919-cu il dekabrın 7-də açılmış "İstiqlal" muzeyinin materialları təşkil edirdi. Bu muzey 1920-ci ilin iyulundan həmin muzeyin

şərəfinə "Dogma diyarı tədris muzeyi İstiqlal", 1920-ci ilin oktyabrından 1936-cı ilin martınadək Azərbaycan SSR Dövlət Muzeyi adlandırıldı. 1920-ci ilin iyulundan məşhur neft sahibkən və xeyriyyəçi Hacı Zeynalabın Tağıyevin 1895-1901-ci illərdə tikirdiyi sarayda yerləşdirilmişdir." (1, səh.715)

Muzeyin təsisində Azərbaycan SSR Xalq Maarif Komissarlığının amakdaşlarının böyük fəaliyyət göstərdiyi dənilməz faktır. Xüsusilə də 1920-1922-ci illərdə bu quruma rəhbərlik etmiş məşhur ictimai xadim və yazıçı Nariman Narimanovun adını qeyd etmək yerinə düşərdi. 1923-cü ildə Nariman Narimanovun təşəbbüsü sayəsində yaradılan Azərbaycan Tədqiq və Tətabbó Camiyyətinin nümayəndələri "Muzekskurs"da ciddi elmi-tədqiqat işləri aparmağa başladı, bu elmi-tədqiqat işləri ölkəmizdə muzeyşünaslıq elminin inkişafına ciddi təkan verdi.

Tarix muzeyinin binası

Tədqiqatçı İshaq Cəfərzadə

Azərbaycan Tədqiq və Tətabbó Camiyyəti nümayəndələrinin bölgələrə arxeoloji ekspedisiyalarını zamani əldə edilən dəyərli məlumatlar ölkəmizdə muzey quruculuğu sahəsinə önəmli töhfə idi. Bu arxeoloji ekspedisiyalara rəhbərlik edənlər içərisində İvan Meşşanov, Tamara Passek, Boris Latinin, Əlsgar Ələkarov, İshaq Cəfərzadə, Müsvim Salamoq və başqalarının adlarını xüsusi vurğulamaq yerinə düşərdi. "1923-cü ildə Azərbaycan Tədqiq və Tətabbó Camiyyətinin yaradılması tarix elminin inkişafına mühüm rol oynadı. Bu camiyyətin respublikanın müxtəlif bölgələrinə təşkil etdiyi sistemli elmi ekspedisiyalar akademik N.Y.Marinin Yafasılıq nəzəriyyəsinə və Azərbaycanın qədim tarixinə malik oğduğunu dəlillərlə sübut etməyə yönəlmişdi. 1926-1928-ci illərdə camiyyətin arxeoloji ekspedisiyaları mütəmadi hal almış, aşkar edilən arxeoloji materiallar müxtəlif illərdə Azərbaycan Tarixi Muzeyinə təhvil verilmişdir." (2, səh.236-239)

Ünvanıylatla Azərbaycan Tədqiq və Tətabbó Camiyyəti (Azərbaycan tədqiq edən və öyrənən camiyyəti) fəaliyyət göstərdiyi dövrdə aşağıdakı bölgələrə ekspedisiyaya təşkil etmişlər:

1. Naxçıvan ekspedisiyası.
2. Xocalı ekspedisiyası.
3. Mil düzü ekspedisiyası.
4. Ayrm ekspedisiyası.
5. Lankəran ekspedisiyası.

Ölkəmizin müxtəlif bölgələrinə təşkil edilən həmin ekspedisiyalar nəticəsində toplanan arxeoloji materiallar hazırda Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin arxeologiya fondunda mühafizə olunur. Naxçıvan və Ayrm ekspedisiyalarına

rəhbərlik etmiş İvan Meşşanov sonralar SSRİ EA-nın akademiki olmuşdur. Ölkəmizdə muzey quruculuğu fəaliyyətində xüsusi rolə malik alim arxeologiya sahəsindəki xidmətlərinə görə iki dəfə Stalin mükafatına layiq görülmüş, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adı almışdır. "Muzekskurs"un (Muzey-ekskursiya) elmi əsaslar üzərində təsis edilməsində Y.N. Stanevich böyük rolə olmuşdur. "XX əsrin 20-ci illərinin ilk rübü respublikada əsasən diyarşünaslıq təhsil sayırları fəal müzayə quruculuğu dövrü kimi dəyərləndirilməlidir. 1920-ci ildə Y.N.Stanevich təşəbbüsü ilə Bakı müəllimləri tərəfindən pedaqoji diyarşünaslıq dərnəyi yaradıldı. Dərnəyin vəzifəsi muzeylər, laboratoriyalar və ekskursiyaların təşkilindəndir. İbarət idi. Və elə o zaman Muzekskurs adı ilə Xalq Maarif Komissarlığının tərkibinə daxil edilmişdi. Daimi binası mövcud olmayan, müvəqqəti şəkildə Bəkkendortun malikanəsində iki kiçik otaqda yerləşən Muzekskurs gələcək muzey üçün materialları toplamağa başladı" (3, səh. 8-9).

Lakin təəssüf ki, o, 1921-ci ildə bu müəssisəyə rəhbərlikdən imtina etdi və "Muzekskurs"ə başçılıq məsələsi S.N.Savelyeva həvalə olundu. Ünvanıylatla, Azərbaycan Tarix Muzeyinin fəaliyyət göstərən və bu muzeyə nadir eksponatların toplanılması prosesi o qədər də asan başa gələn proses deyildi. 1923-cü ildə Azərbaycan Tarix Muzeyinə müdir təyin olunan Davud bəy Şarıfov muzeyə rəhbərlik etdiyi 5 il ərzində muzey ekspozisiyasının zənginləşdirilməsi, tarixi dəyərli malikə tədris maddi mədəniyyət nümunələrinin bu elmi müəssisəyə calbi sahəsində böyük işlər gör-

müşdü. Davud bəy Şarıfov ölkəmizdə muzey quruculuğu sahəsindəki gərgin fəaliyyəti bu gün də unudulmamış, arxeoloqun 130 illiyi münasibətilə 2017-ci ildə Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin amakdaşları tərəfindən, elmi işlər üzrə direktor müavini, tarix elmi doktoru Nərgiz Əliyeva, arxeologiya elmi fond şöbəsinin müdiri Nasir Quluzadə, arxeologiya elmi fond şöbəsinin kiçik elmi işçisi Ermin Məmmədov tərəfindən "Davud bəy Şarıfov" kitabı çap edilmişdir. Davud bəy Şarıfovun həyat və elmi fəaliyyətindən bəhs edən bu kitabın elmi redaktoru, Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin direktoru, akademik Nailə Valixanlının özü də Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin inkişafı və taraqqisi sahəsində alından gələni asırgarmışdır.

Davud bəy Mikayıl bəy oğlu Şarıfov 8 iyun 1885-ci ildə Tiflisdə zabit ailəsində anadan olub. Polkovnik Mikayıl bəy övətdən təhsil məsələsinə ciddi yanaşmış. Məhz bu səbəbdən Davud bəy Tiflisdə fəaliyyət göstərən oğlan gimnaziyasını müvəffəqiyyətlə bitirdikdən sonra Kiyev Universitetinin hüquq və filologiya-tarix fakültələrində təhsil alır.

1922-ci ilin oktyabr ayında etibarən Azərbaycan Ali Qiyabı Pedaqoji İnstitutunda tədqiqat fəaliyyətlə başlayın Davud bəy ali məktəbdə dərslər deməklə yanaşı, arxeoloji materialların mövzusunda elmi-tədqiqat işləri ilə də məşğul olur. Bu sahədəki fəaliyyəti onun muzey işinə gətirən artırır. Nəticədə o yeni təsis olunmuş dövlət muzeyində işə başlayır. "Davud

Davud bəy Şarıfov

